

УДК 378.147 : 616.31

<https://doi.org/10.31071/promedosvity2020.04.011>

ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ

*Д-р мед. наук А. В. Марченко, доц. Е. В. Ніколішина, доц. І. Ю. Литовченко,
канд. мед. наук І. А. Ніколішин, доц. Т. А. Хміль*

Українська медична стоматологічна академія, м. Полтава

Висвітлено переваги та недоліки дистанційного навчання майбутніх лікарів-стоматологів в Українській медичній стоматологічній академії під час карантину. Доведено, що карантин — не завада для навчання, а мотивація навчатися по-новому. В еру новітніх технологій на допомогу освітянам приходять інтернет-ресурси, платформи для онлайн спілкування, соціальні мережі. Складнощі під час дистанційного навчання для співробітників кафедр, студентів, лікарів-інтернів і слухачів полягали в зміні підходу до способу подання та сприйняття навчального матеріалу. Усім довелося опановувати нові навички в користуванні комп'ютерними програмами для якісного онлайн спілкування. Адаптація та сприйняття дистанційної форми навчання для всіх пройшли по-різному. Більшість зазначає, що їхнє навантаження за дистанційної форми підвищилося, але зросло й можливість для вивчення нових форм праці. Дехто категорично не сприйняв нову форму навчання, оскільки повноцінний контроль із боку викладача відсутній, тож потрібно врахувати необхідність збільшення мотивації до навчання та самоконтролю. Окрім того, для майбутнього лікаря надзвичайно важливим є не теоретичний, а реальний контакт із пацієнтом. Створення теоретичних проблемних ситуацій, відеодемонстрація та використання відеоматеріалу спонукають до самостійного опанування доступними практичними навичками. Напряцювання в організації дистанційного навчання та опанування стоматологічних дисциплін студентами, інтернами, лікарями-фахівцями створюють можливість оптимально перебудувати навчальний процес відповідно до вимог сучасності з метою подальшої успішної інтеграції в європейський (світовий) медичний простір.

Ключові слова: карантин, дистанційне навчання, освіта.

Світовий карантин, пов'язаний із COVID-19, вніс певні зміни в усі аспекти нашого життя і, зокрема, це торкнулося навчального процесу в академії. Життя в умовах карантину передбачало можливість самовдосконалення не лише для студентів, а й для викладачів. Їм насамперед довелося швидко перелаштовуватися на дистанційне навчання, яке стало викликом для всіх учасників освітнього процесу.

Упровадження дистанційних технологій в освіту лікарів-стоматологів створює можливість проведення безперервного розвитку, надання рівних прав у підвищенні професійної кваліфікації незалежно від місця проживання, динамічного процесу навчання та створення інформаційного потоку високої інтенсивності для значної кількості слухачів.

Дистанційне навчання — це сукупність технологій, що забезпечують доведення до слухачів

основного обсягу матеріалу, що вивчається, інтерактивну взаємодію слухачів і лектора в процесі навчання, створення можливості самостійної роботи з засвоєння нового матеріалу. Дистанційне навчання передбачає використання комп'ютерних і телекомунікаційних технологій, інтерактивну взаємодію викладача та студента (лікаря-інтерна, слухача) і суттєво відрізняється від звичного для нас спілкування біля крісла пацієнта. Тому викладачам довелося спочатку самим навчатися використанню нового, широкого кола технологій та організації якісного онлайн процесу, і це необхідно було зробити швидко [1, 2, 3, 4].

Під час дистанційного навчання використовувалися різноманітні платформи для взаємодії співробітників між собою, зі студентами, лікарями-інтернами, слухачами, керівними органами в онлайн форматі, серед яких зовнішні платформи для відеоконференцій Skype, Zoom,

Google-Classroom, месенджери Telegram, Viber, WhatsApp тощо. Отже, навчальний процес — лекційна програма, розбір тематичного матеріалу практичних занять, модульний контроль, семестрові іспити, відпрацювання раніше пропущених занять на всіх кафедрах замінилися онлайн спілкуванням [5, 6, 7, 8].

Мета роботи — виявити та проаналізувати переваги та дефекти дистанційного навчання майбутніх лікарів-стоматологів упродовж карантину.

Під час карантину заняття проходили відповідно до розкладу. Для реалізації його в умовах ізоляції було організовано зворотний зв'язок. Кафедри активно долучилися до організації дистанційного навчання здобувачів вищої та післядипломної освіти. Наявні на сайті академії сторінки кафедр також були онлайн середовищем для всіх видів комунікацій між студентами, лікарями-інтернами та викладачами. На них у відкритому ресурсі розміщено й надано до доступу контакти викладачів (номери телефонів, електронні адреси поштових скриньок викладачів для листування). Створено розділи «Матеріали для дистанційного навчання під час карантину». Для лікарів-інтернів і слухачів — державною мовою, а для студентів-іноземців — трьома мовами викладено такі матеріали: методичні вказівки для самостійної роботи студентів до практичних занять, методичні розробки лекцій, матеріали лекцій у вигляді презентацій, алгоритм самостійної роботи до теми практичного заняття.

Для проведення тематичних занять (практичних чи семінарських) кожен викладач самостійно, на відповідній платформі, створював віртуальний клас і запрошував для участі навчальну групу або кілька груп. Під час проведення таких занять-відеоконференцій на цих платформах можливо використовувати різні інструменти, які дають змогу не просто провести співбесіду, а й демонструвати презентацію, схеми, історії хвороби, фотографії тощо на своєму екрані. Наприкінці кожного заняття можна пройти тестування й оцінити засвоєння вивченого матеріалу [9].

Для занять, що проводяться невеликими групами (5–12 осіб), це гарний формат для спілкування, коли можна ставити запитання та обговорювати тему. Здобувачі освіти письмово виконують завдання в зошитах: написання конспектів, рецептів, виконання завдань для самоконтролю (заповнення таблиць, розв'язання

ситуаційних задач, тестових завдань у форматі «Крок 2», «Крок 3»). Викладачі перевіряють надіслані студентами, лікарями-інтернами, слухачами матеріали, консультують, аналізують помилки, проводять усне опитування. Практично з усіма налагоджено зворотний зв'язок через електронні засоби комунікації. Окрім того, викладачі кафедри регулярно в телефонному режимі спілкуються зі студентами та лікарями-інтернами, слухачами, які перебувають на курації, здійснюють моніторинг стану їхнього здоров'я, морально підтримують під час карантину.

Під час читання лекції на таких платформах кількість учасників не обмежена, що дає змогу під'єднати до навчання всіх слухачів. Зазвичай під час такої лекції-конференції викладач не відчуває зайвого шуму аудиторії, оскільки за технічними умовами мікрофони слухачів вимкнуті, а запитання ставляться в чаті та обговорюються наприкінці лекції. З іншого боку, викладачу складніше оцінити зацікавленість аудиторії, він не відчуває атмосфери живого спілкування. Окрім того, можливим дефектом цього формату лекцій є обмежений час спілкування (45–60 хв), а більшість лекційного матеріалу розрахована на дві академічні години. Темі занять найчастіше охоплюють велику кількість нозологічних одиниць і освітлюють багато питань. Наприклад, під час розгляду теми: «Прояви бактеріальних та вірусних інфекцій в порожнині рота» необхідно не лише розібрати клінічні прояви туберкульозу, сифілісу, гонореї, СНІДу, грипу, дифтерії, а ще й навчитися визначати план досліджень, проводити диференційну діагностику згідно з даними додаткових досліджень, сформулювати тактику лікаря на етапах діагностики цих хвороб, можливого стоматологічного втручання та профілактики інфікування, визначати можливі помилки й ускладнення. Відеоконференції для групи проводилися переважно з повторним підключенням і продовженням часу.

Додатковим навантаженням під час карантину на викладача є відпрацювання зі студентами раніше пропущених занять. Адже зазвичай вони проходять онлайн у режимі електронного класу без участі викладача.

Якщо говорити про студентів, лікарів-інтернів, то більшість із них не вбачали особливих технічних складнощів і були готові до дистанційного навчання. Однак переважна кількість зазначала, що їхнє навантаження за дистанційної форми

підвищилося і їм доводилося більше працювати самостійно.

Окрім теоретичної підготовки до теми та виконання тестових завдань, вони більше виконували індивідуальні завдання у вигляді рефератів, презентацій, доповідей в електронному форматі й за допомогою месенджерів або електронної пошти надсилали на перевірку викладачу.

Окрім того, у всіх учасників навчального процесу, не лише у викладачів, а й у студентів, лікарів-інтернів, слухачів, була можливість використовувати відкриті на час карантину освітні платформи й сервіси з усього світу. Викладачі разом зі своїми групами брали участь у семінарах, вебінарах, дискусійних клубах, фахових школах як стоматологічного, так і загальноосвітнього медичного напрямку. Після завершення роботи актуальні теми медицини сьогодні стали доповненням до щоденних дискусій. Зокрема, в умовах карантину дистанційно колективи кафедр і здобувачі освіти взяли участь у вебінарі Фахової школи: «Сучасні протоколи діагностики, лікування та профілактики основних стоматологічних хвороб» і розглянули питання оцінки стану пацієнтів, огляду ротової порожнини, лікування за надзвичайних ситуацій, рекомендації щодо стоматологічної освіти. Одним із основних завдань вебінару було донести лікарям-стоматологам інформацію алгоритму проведення стоматологічної практики в період епідемії COVID-19, розробленого ГО «Асоціація стоматологів України».

Якщо говорити про недоліки дистанційного навчання, то жодні відеоконференції не можуть замінити живе спілкування на клінічному прийомі, тому під час дистанційного навчання особливо страждає такий вид роботи, як набуття мануальних навичок. Також, оцінюючи індивідуальну роботу (тестування, підготовка рефератів, презентацій), викладач не може перевірити, чи самостійно виконувалося завдання.

Тому з метою запобігання колективному виконанню завдання, всі клінічні приклади, тестові завдання нами бралися не з загальнодоступних джерел, а формувалися індивідуально, для кожного учня окремо. Наприклад, розглядаючи тему «Лабораторні методи діагностики основних стоматологічних захворювань», увага акцентується на додаткових методах дослідження, їх значення в постановці діагнозу, можливі зміни в показниках за різних станів, тому кожен отримував

результат лабораторного дослідження й інтерпретував їх згідно з можливим діагнозом.

На підсумковому занятті як один із форматів індивідуальної роботи надавалися клінічні фотографії та дані суб'єктивного дослідження, а як завдання, наприклад: скласти план обстеження, провести диференційну діагностику, призначити необхідні стоматологічні маніпуляції або фізіотерапевтичні процедури. Такий вид роботи, незважаючи на дистанційний формат, краще за тестування розвиває клінічне мислення в майбутнього лікаря.

ВИСНОВКИ

Карантин — не завада для навчання, а мотивація навчатися по-новому. Яка б ситуація не складалася, а давати знання студентам-медикам надважливо. В еру новітніх технологій на допомогу освітянам приходять інтернет-ресурси, платформи для онлайн спілкування, соціальні мережі. Незважаючи на певні додаткові виклики, адже окрім переформатування способу подання навчального матеріалу студентам, викладачам доводилося опановувати нові навички в користуванні комп'ютером, однак особливих складнощів під час дистанційного навчання співробітники кафедри, студенти, лікарі-інтерни та слухачі не відчували. Більшість зазначає, що їхнє навантаження за дистанційної форми підвищилося, але зросло й можливість для вивчення нових форм праці для всіх учасників навчального процесу.

Непередбачувані істотні зміни, які нині відбуваються у світі та переформатовують усі сфери життя людей, висувають принципово нові вимоги та підходи до підготовки якісного фахівця. Освітній процес не може зупинитися, він має враховувати всі новації та перспективи розвитку вищої освіти, відповідаючи на виклики проблемного періоду. Проте, зважаючи на особливості формування лікаря і як особи, і як фахівця, проблема впровадження дистанційної освіти в клінічну практику не може бути сприйнята однозначно. Така форма роботи в майбутньому може використовуватися широко, але як складова. Уже тепер ми маємо працювати на *перспективу*, технічно та методично забезпечивши проблемне питання. Основою підготовки залишається живе спілкування й оволодіння практичними навичками в реальних ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воронкін О. С. Організація дистанційних технологій навчання на основі комп'ютерних інформаційних систем вищих навчальних закладів України. *Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля*. 2009. № 6Е. URL: <http://www.nbu.gov.ua/ejournals/vsunud/2009-6E/09vosnzu.htm>.
2. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ МОН України від 25.04.2013 р. № 466. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13>.
3. Сучасні способи інформаційного забезпечення навчального процесу / Скрипников П. М. та ін. *Нові напрямки впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих медичних, фармацевтичних, навчальних закладах України III–IV рівнів акредитації*: матеріали Всеукр. науково-метод. конф. (м. Тернопіль, 12–13 травня 2011 р.). Тернопіль, 2011. С. 513–514.
4. Дистанційні технології у післядипломній освіті лікарів-стоматологів / Скрипников П. М. та ін. *Інноваційні інформаційні технології у вищій медичній освіті*: матеріали наук.-практ. конф. з міжнарод. участю (м. Полтава, 2012). Полтава, 2012. С. 98–100.
5. Грушина І. В. Теоретичні та методологічні основи використання дистанційних технологій в контексті змішаного навчання. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2016. Вип. 10 (1). С. 28–34.
6. Рязанцева О. В. Уміння викладача дистанційної системи освіти, необхідні для успішної комунікативної взаємодії з учасниками навчального процесу. *Молодий вчений*. 2016. № 12.1 (40). С. 531–534.
7. Теорія та практика змішаного навчання: монографія / Кухаренко В. М. та ін.; за ред. В. М. Кухаренка. Харків: Міськдрук, НТУ «ХП», 2016. 284 с.
8. Quendler E., Lamb M. Learning as a lifelong process-meeting the challenges of the changing employability landscape: competences, skills and knowledge for sustainable development. *International Journal of Continuing Engineering Education and Life Long Learning*. 2016. № 26.3. P. 273–293.
9. Тестова система оцінювання якості знань: точка зору викладачів та студентів / Литовченко І. Ю. та ін. *Проблеми безперервної медичної освіти та науки*. 2020. № 1. С. 10–14.

**ПРЕИМУЩЕСТВА И НЕДОСТАТКИ ДИСТАНЦИОННОГО ОБУЧЕНИЯ
БУДУЩИХ ВРАЧЕЙ-СТОМАТОЛОГОВ**

*Д-р мед. наук А. В. Марченко, доц. Э. В. Николишина, доц. И. Ю. Литовченко,
канд. мед. наук И. А. Николишин, доц. Т. А. Хмель*

Освещены преимущества и недостатки дистанционного обучения будущих врачей-стоматологов в Украинской медицинской стоматологической академии во время карантина. Доказано, что карантин — не помеха для обучения, а повод учиться по-новому. В эру новейших технологий на помощь педагогам приходят интернет-ресурсы, платформы для онлайн общения, социальные сети. Сложности при дистанционном обучении для сотрудников кафедр, студентов, врачей-интернов и слушателей заключались в изменении подхода к способу подачи и восприятия учебного материала. Как одним, так и другим пришлось осваивать новые навыки при пользовании компьютерными программами для качественного онлайн общения. Адаптация и восприятие дистанционной формы обучения для всех прошли по-разному. Большинство отмечает, что их нагрузка при дистанционной форме повысилась, но возросли и возможности для изучения новых форм работы. Некоторые категорически не восприняли новую форму обучения, поскольку полноценный контроль со стороны преподавателя отсутствует, поэтому нужно учесть необходимость увеличения мотивации к обучению и самоконтролю. Кроме того, для будущего врача чрезвычайно важен не теоретический, а реальный контакт с пациентом. Создание теоретических проблемных ситуаций, видеодемонстрация и использование видеоматериала побуждают к самостоятельному освоению доступными практическими навыками. Нарботки в организации дистанционного обучения и освоении стоматологических дисциплин студентами, интернами, врачами-специалистами дают возможность оптимально перестроить учебный процесс в соответствии с требованиями современности с целью дальнейшей успешной интеграции в европейское (мировое) медицинское пространство.

Ключевые слова: карантин, дистанционное обучение, образование.